

КРАТКА ИСТОРИЈА НОВОГ ЗЕЛАНДА

Имао је педесет две године и онај типично лондонски изглед: сува коса (прошао је прстима кроз њу огледајући се у лифту), уморне очи, некако нездрава кожа – наговештај мањкавости чистоће, коју, попут „проклетог места” леди Магбет, никакво прање не може сасвим да уклони. Постоји ли реч за то? „Нежно истрошен” звучало је превише викторијански и крепосно. „Истресиран” му је модеран и једнако употребљив еквивалент.

Осетио је то на трен негде дубоко у себи – дозволио признању да му пролети кроз главу мислећи да ће га тако видети она, двадесетшестогодишњакиња тек пристигла са Новог Зеланда. Када су се врата лифта отворила, угледао ју је како седи крај рецепције. Њена су се колена прва примећивала, пристојно наслоњена једно на друго, у тамним чарапама, са лепим чашицама и финим закривљењем са сваке стране, пресечена линијом сукње. Добре, јаке, кивијанске¹ ноге, помислио је, па се сетио како му се, када је први пут дошао у Енглеску, чинило да младе Енглескиње немају мишиће на потколеницама. То више није било тако. У деценијама које су уследиле Европа је постала атлетска.

Погледала је ка њему и без сумње погодила да је он човек са којим има саста-
нак, али он је најпре отишао до пулта и казао да ће бити одсутан до три.

„Дејмс Барет”, рекао је прихватајући руку коју му је пружио. „А ви сте сигурно Анцела Макилрој.”

Кад су изашли напоље била је изгубљена. Показао је руком низ Улицу Фарингтон ка фигури Правде што изнад зграде суда познате као Олд Бејли диже мач и терије ка куполи Катедрале Светог Павла. Сунце се пробијало кроз измаглицу и бацало нејасне сенке. Бубњање дискотеке која је радила двадесет четири сата допирало је кроз подрумске решетке. Претпостављајући да јој ове улице изгледају прљаво и збуњујуће, позвао је такси и таксисти рекао адресу.

Сели су за сто под дрветом у дворишту паба у близини Британског музеја и наручили храну пре него што је из џепа извадио диктафон и поставио га између бибера и соли.

„Немаш ништа против, зар не?”, упитао ју је, а она је одмахнула главом. Била је ненаметљива, није покушавала да га импресионира. Стидљива, помало уплашена, али самостална – закључио је и у глави похранио ове описе.

Нема потребе да одмах укључи диктафон, нема потребе да одмах крене од њеног романа иако је то била сврха интервјуа. Боље је почети – од чега другог? – од њиховог заједничког почетка. Знала је да је одрастао на Новом Зеланду – отишао је као младић с намером да се врати, али се оженио Енглескињом и...

¹ Енгл.: Kīwi – птица која живи само на Новом Зеланду, а по којој су Новозеланђани добили надимак Киви. (Прим. прев.)

Да, знала је све то. Рекли су јој. „Интересантно”, додала је, климајући главом и смешкајући се – али он је видео да је осећала још нешто, не само интересовање. Неодобравање, можда? Или је то била тек равнодушност?

„Враћао сам се, наравно, али само накратко – највише на три недеље. Прошло је осамнаест година да тамо нисам крочио. Тад је већ било касно.”

Наручила је *salade niçoise*. Гледао ју је како се бори да у чинији исече зелену салату. Пила је минералну воду.

„Сигурно?”, упитао ју је подижући флашу италијанског белог.

Подигла је једну руку попут полицајца. Уста су јој била пуна салате. Напунио је своју чашу.

„Дођавола”, рекла је, испијајући минералну воду и пружајући му чашу. „Што да не?”

„Што да не!” сложио се, напунивши јој чашу.

„Умерена сам”, рекла је. „Не нарочито. Али цет-лег и вино...”

Климнуо је главом. „За *Крајску историју Нове Зеланда*.”

Куцнули су се и отпили, али наслов њеног романа као да је вратио опрезност за коју је на тренутак помислио да ће бити одгурнута у страну. Ђутала је и чекала да он поведе разговор.

„Прочитао сам добар део романа јутрос у возу долазећи овамо. Прилично суморна слика.”

Нагнула је главу.

„Али, колико могу да проценим, тачна.” А онда је, без неке намере, почео да прича као емигрант. Када се једном почне, тешко је зауставити се. Неки део његовог ума био је одвојен. Да ли је тако требало поступити? Али, коначно, зашто да не? Некако је морао да добије одговор од ње.

Његов став о Новом Зеланду био је скоро потпуно негативан и, по начину на који је сусрела његов поглед, климнула главом и промрмљала да се слаже, у почетку је могао да види да ју је повукао за собом. Но, отишао је предалеко. Осетио је то и сам, а и видео је у њеним очима. Чак је и новозеландска клима, чинило се, сада била инфериорна. Ово је било треће добро лето у Лондону, заредом. Ставила је руку преко уста, а очи су јој се смејале.

Спустио је поглед на столњак и на тренутак се замислио. „Ја сам новинар”, одлучно је рекао. „Понекад, кад ме ухвати убуд старе носталгије, само помислим на то како би било радити у *Хералду* или *Дому* или *Пресу* или, не дај боже, у *ОДТ-ју*² – само замислите то! – бављење локалним причама о кравама и овцама, док све светске ствари, које је написао неко други, стижу преко жице.”

Она климну главом, али са тако празним лицем да је почео да осећа озлојеђеност. Жели ли она да он пише о њеној књизи? Схвата ли да он њој чини услугу? „Моје новине имају милион читалаца”, рекао је.

Лице јој се смекшало као да је понешто разумела. „Добро си урадио”, рекла је.

² *The New Zealand Herald, The Dominion Post, The Press* и *Otago Daily Times* су новозеландске дневне новине, које се издају у четири највећа града – Окланду, Велингтону, Крајстчрчу и Данидину. (Прим. њрев.)

Њен роман, *Крајња историја Новог Зеланда*, почињао је следећим реченицама: „Један се зове Брент, а други Хеми. Један је бео, а други браон и они трче по месецини. Испред њих и иза њих и у свим правцима простире се равница. Могло би се рећи да су пандур и пљачкаш. Могло би се рећи да су колониста и колонизовани. Могло би се рећи да су Пакеха и Маорин.³

„Трче већим делом дуге ноћи. Понекад застану да дођу до даха. Понекад Хемију додија, па он крене на Брента. Прогонитељ је прогоњени, назад преко истог гла. Но, онда опет крену на другу страну. Трче и трче.”

Радња романа смештена је у сасвим мали град (некада се то звало насеобина) на Северном острву. Град има једног полицајца, младића који тренира у локалном рагби клубу и на тренинзима много трчи са својим саиграчима. Једне ноћи, при последњем обиласку, он зачује нешто у некој шупи. Оде да провери. Напет је у тишини и у мраку шупе – сигуран је да је неко ту, али не може да га нађе – а онда се провалник, Маорин, дâ у бег право низ широку главну улицу, а пандур појури за њим. За неколико минута напусте град. На отвореном су друму, трче по месечини кроз празан крајолик, понекад по путу, понекад преко ораница, па кроз жбуње, уз корита потока, па опет по путу.

Пакеха убрзава. Исто и Маорин. Обојица успоравају, опорављају дах. Маорин појури и Пакеха га скоро изгуби – али не задуго. Понекад се потера успорава до хода, или се зауставља. Размењују речи са сигурне удаљености, расправљају један са другим, прете, узвикују увреде.

Онда опет трче.

Са недељним новинама под мишком враћао се из села преко ораница, заобилазећи шуму у којој су се фазани, узгајани за годишњи лов, скривали у ниском растињу. Ловочувар је дуж ивица стаза поставио замке за лисице, једноставне петље од fine жице. Џејмс их је у ходу ударао ногом. Волео је када лисице сврате на његов травњак. Зашто и ти леви грабежљивци не би имали дивљач за вечеру попут твидаша чијој је забави та дивљач намењена?

Ен га је чекала на шљунчаној стази испред улазних врата. По начину на који је држала руке, а и по забринutom изразу лица, видео је да нешто није у реду. Звали су са Новог Зеланда. Лоше вести. Његова мајка...

Летео је без прекида. Није имао избора ако је хтео да стигне на сахрану. То је значило једанаест сати у ваздуху до Лос Анђелеса, пауза од два сата, па још дванаест сати лета до Окланда. Његова је туга била помешана са цвет-легом и nelaгодом што ће се наћи међу рођацима са којима, веровао је, нема ничег заједничког. Али након сахране, када су се окупили у кући његове сестре, пили, јели и разговарали на веранди и травњаку у стражњем дворишту, схватио је да ужива. Загрљаји рођака, које испрва није препознао, донели су налете старих наклоности. Тривијалне реминисценције причињавале су му задовољство. Чак му је било драго што га зову

³ На маорском *Пакеха* – бели Новозеланђанин, за разлику од Маора, који су староседеоци Новог Зеланда. (Прим. прев.)

Џејми. Очекивао је да ће се понашати на начин који ће бити оцењен као повучен, непријатељски, супериоран, али уопште није било тако. У том чудном, џетлегираном стању чинило му се да сам себе посматра из спољашњег простора – видео је неко другачије ја како се појављује и преузима контролу – топло, отворено, сино-вљевско, братско, сродничко.

У његовом животу смрт и сахрана су само једном или двапут имали овакав ефекат. У принципу не би плакао. Постајао би глумац на јавној сцени. Али овога пута било је другачије – било је нечег у овим људима, и у зеленилу младог шљивиног листа, и у белини крушковог цвета, и у свежини ваздуха, светлости и воде. Колико је времена прошло откако је осетио једноставну срећу?

Сетио се како би, кад је био мали, неочекивано наишао на мајку у соби, или у башти, и како би се смејали – не узнемирено него са задовољством што су видели једно друго. Туга те мисли није му покварила срећу. Била је део ње.

Касније тог дана постављено му је неизбежно питање: Како му се чини Нови Зеланд? Лако је могао избећи одговор – рећи да је прошло тек неколико сати откако је сишао с авиона. Али из њега је изашло: „сјајно”, „супер” и „дивно је бити код куће”. Знао је да је то исправан одговор; но, као да је, бар у том тренутку, то била и истина.

Његов се испитивач осмехнуо, било му је драго да то чује, али је онда одмахнуо главом. „Ова земља је у хаосу, Џејми. Није ми драго што то кажем, али чињевица је да ти је боље тамо где си.”

Те ноћи је заспао док су остали још пили и разговарали и пробудио се у раним јутарњим сатима. Био је у стражњој соби сестрине куће са широким прозорима који су гледали на башту прекривену понгама и купусним дрвећем.⁴ Тишина је била до те мере потпуна да је тражио нешто што би потврдило да није изгубио слух. Зашкрипао је под – то је било све. Ове дрвене куће померале су се при променама температуре.

Почела је да ромиња киша, шапутала је по лименом крову. У детињству је киша на крову увек доносила сан, но, сада је лежао и слушао је, смирен, али потпуно будан, јер је његово тело још било подешено на лондонско време.

Упалио је лампу и у торби потражио роман Анцеле Макилрој поред којег је био и његов диктафон. Ставио га је крај уха, укључио га и угасио светло.

„Оквир вашег романа је потера, али у наизменичним поглављима враћате се у животе двојице мушкараца – на породичну историју, у детињство, на школовање... Да ли сте осећали да то можете учинити подједнако – мислим са самоувереношћу?...”

„Мислим да се нисам осећала увереном ни у шта. Само сам скочила и надала се да нећу потонути.”

„Па, очигледно нисте потонули. То је прилично необично, за жену романописца. Не о... Није уобичајена те...”

⁴ Понга или пунга, позната и као сребрна папрат, врста је папрати која расте само на Новом Зеланду, а купусно дрво је такође ендемска врста. (Прим. Ѣрев.)

„Имају и мајке и сестре.”

„Да, али централни ликови...”

„Не мислите да су убедљиви?”

„О да, мислим да јесу. Потпуно. Што се тиче, хмм – како сте описали Маоре... Па, претпостављам – ко зна? Мислим да би то само Маори могли рећи.”

„Нисам сигурна... Мислим да се не слажем са тим. Мислим да би било ко, Маорин или Пакеха, могао да каже да сматра да је то исправно. Или да је погрешно. То, ако говорите о осећањима. Наравно, ако су чињенице погрешне, то је другачије. Али нико...”

„Не, не мислим то.”

Наступила је пауза. У позадини се чуо звекет тањира, жамор других разговора, прасак гласног смеха.

„Видите, не знам како то да обликујем – више, некако, покушавам. То свакако није критика вашег романа за који мислим да је добро написан и добро обликован. Али начин на који је урађен дотиче нешто...”

„Деликатно?”

„Деликатно – да. Но, пре бих рекао... велико. Нисам се јасно изразио, зар не?”

„Наставите.”

„То је у наслову – *Крајња историја Нове Зеланде*. То је велика тврдња. Права оптужница.”

„А, оптужница. То је то?” Чуло се како се она смеје. „Користим своје право на ћутање.”

То више није било питање закона и реда, или злочина и казне. Постало је питање ко је бољи, јачи, паметнији; ко ће побећи, или надмудрити оног другог; ко ће победити.

Путеви су дуги и прави, па када је Брент угледао фарове у даљини, помислио је да му је то прилика. Махнуће возачу и рећи да позове помоћ. Но док је размишљао о томе, зачуло се звецкање жичане оградe и Маорин је био на другој страни. Ту се мало одморио, па је убрзао и, након што је прешао преко неколико пашњака, нашао се у кукурузишту. Нешто није било у реду с усовом. Кукуруз је био висок и необран, али некако осушен, мртав на стабљици. Маорин је уронио у њега и нестао. Брент је кренуо у лов, па стао. Ноћ је била толико мирна да се у кукурузишту ниси могао мицати а да те не чују. Да је било ветра, Маорин би се могао кретати под окриљем шустана, али ветра није било. Месец је био сјајан. И тако је Брент чекао и одмарао се. Када се Маорин покренуо, потера се наставила.

Трчали су преко празних ливада, кроз стада оваца, преко пашњака за краве, кроз стрниште, кроз њиве рутабаге,⁵ кромпира и купуса, увек на доброј удаљености од сеоских кућа. Пси су лајали у даљини. Ноћна птица се огласила док су трчали уз мочвару. Вратили су се на пут и трчали по њему. Онда се опет зачуло звецкање жичане оградe и били су на њиви са луком. Лук је био подигнут механичким

⁵ Рутабага (подземна кораба, купусна репа) коренско је поврће настало укрштањем репе и купуса. (Прим. џрев.)

копачем – главице су лежале на земљи, чекале да буду покупљене и отежавале кретање. Маорин се, изгледа, саплео о једну. Мора да му се главица лука закотрљала испод стопала, скочни зглоб му се искривио и у тренутку је пао.

„А шта сад, ђубре једно?“, помислио је Брент. А онда се запитао: „Шта да радим с њим, јеботе? Како ћу га спровести?“

Кад му је пришао, Маорин је већ био на једном колону и држао нож. „Дођи и прими га, ти Псећи Смраду“, рекао је.

На траци су испрва звучали опрезно, као да међусобно оклевају. Знао је да је то зато што му она, као исељенику, није веровала, да је очекивала да се прави супериорним. То му је сметало да крене са тежим, а самим тим и занимљивијим питањима. Али, како је ручак одмицао, а она делила с њим вино, разговор је постајао искренији, с мање оклевања.

Премотао је траку унапред, и опет слушао.

„Стално се враћам на твој наслов...“

„Да, смео је, знам.“

„А то крај романа чини важним.“

„Не мораш ми то говорити. Страшно важним. Месецима сам због тога била у агонији. Стално сам изнова писала крај – никад ми се није чинио исправним. Онда бих одустала од тог наслова – тражила нешто скромније. Но, то ми се чинило као јефтин излаз. Кукавички... Видиш, имала сам на уму наслов од самог почетка – пре него што сам написала и реч. Наслов, и основну причу о целоноћној јурњави, која се стварно догодила. Читала сам о томе у новинама и одмах помислила да је то кратка историја Новог Зеланда. Али то има велику симболичку снагу – превелику. Пакеха јури Маорина преко Маоринове земље да би спровео британски закон. С времена на време Маорин се побуни и крене на Пакеху, али онда се враћају на старо. То је, на неки начин, у реду – као прича – јер је тако и било. Десило се и уверљиво је. Али ако треба да носи тај симболички терет...“

„Зато је крај...“

„Да, јер није завршено, зар не? Мислим, историја се није завршила. Наставља се... Тако да крај романа мора бити – како се каже?“

„Неодређен? Да не буде дефинитиван?“

„Да, тако је, али... Провизоран. То је права реч. Имала сам је на парчету папира закаченом изнад стола. Крај мора бити провизоран. Прва верзија се завршавала хапшењем. Трчали су целе ноћи, а онда је рано ујутру Хеми посустао и одустао. Па, могло се тако и догодити – али као симбол...“

„Не ваља. Видим. Нису одустали.“

„А онда сам га пустила да побегне. Опет, видиш, није ваљало. Прелако. Сентиментално. Јер права историја...“

„Да, суровија је од тога.“

„Онда сам их натерала да се боре. Али како се то завршава? Пакеха убије Маорина? Маорин убије Пакеху? Обојица су мртви? Постају пријатељи и одлазе руку под руку у излазак сунца? Видите? Ништа ми се није чинило прикладним.“

„Не, бар како сада ствари стоје. Али све је то могуће, зар не?“

„Мислиш, у стварности?”

„Мислим... шта мислим? Све су то могући завршеци, већина њих, ако мислиш само на двојицу мушкараца. Можда је проблем у томе што има превише сукоба, шта мислиш о томе? Прича их превише супротставља. Уосталом, није увек било тако. Ако мислиш на нашу историју...”

„Нашу?”

„Ах... да... схватам. Сматраш да као исељеник на њу више не полагајем право.”
И ту је био крај траке.

„Дођи и прими га”, поновио је Маорин држећи нож испред себе. А онда се одједном усправио и потрчао, овог пута не од, него право ка свом прогонитељу. Брент се окренуо и појурио.

Јурњава није дуго трајала. Претрчали су неколико километара, а када су се зауставили, Маорин се, чинило се, осећао као победник.

„У реду”, рекао је. „Само одјеби и пустићу те да задржиш јаја.”

Окренуо се и пошао у супротном смеру. Није прошло много пре него што је за собом зачуо кораке како га следе држећи се на безбедној удаљености. Брент сада није хтео да одустане. Ако не може да ухапси гада, остаће с њим до зоре.

Требало је неколико јурњава тамо-амо пре него што су успостављена нова правила. Када би Маорин јурио, Брент је бежао. Једном му је био толико близу да је осетио цепање кошуље и нешто чудно на леђима – не бол, него неку врсту хладноће. Није приметио да га је нож посекао, али је касније осетио капање крви. После тога је држао дистанцу; али кад се Маорин окренуо и пошао на другу страну, он га је следио.

Маорин је опет трчао, сада без напора, као да у томе ужива. Није се освртао. Дошли су до бедема – уздизао се висок и прав изнад равнице с једне стране и реке с друге, са равном гравнатом стазом по врху. Попели су се на њега и наставили да трче, низводно, ка мору.

Након пола сата стигли су до краја бедема, па кренули низ пут, а тамо, отварајући се пред њима, била је обала – пешчане дине затрпане великим белим кладама и грањем што се током године низ реку спуштају у море само да би их западни ветрови вратили на обалу. На месечини је то изгледало као огромно гробље костију крај којег је грмело море.

Изгледа да је Маорин сада знао куда иде. Зауставио се нешто пре дина и преко ливаде пошао ка северу све док није изашао на други пут. Ту је ушао у боров шумарак. Брент га је накратко изгубио и по први пут помислио да треба да одустане. Сада је већ био далеко од куће и нико није знао где је. Могao би бити ухваћен у заседи и избоден ножем. Тело би могло да се покрије гомилом иглица и да годинама не буде пронађено.

Али наставио је, ослањајући се на своје уши и на ноћну тишину. Стао је, леђима се наслонио на борово дебло и послушкивао. Када се Маорин померио, Брент је кренуо за њим.

Дошли су до једне чистине и зауставили се. Стајали су један наспрам другог, на супротним крајевима чистине; месец се пробијао кроз грање, па су могли да се

виде. Одмарали су се одмеравајући један другог. После неког времена Маорин је упитао: „Имаш ли жену и децу?”

Брент му је рекао да има жену, али да још нема деце.

Маорин је окретао оштрицу ножа преко длана, на једну па на другу страну, као да му је рука ремен за оштрење.

„Шта је с тобом?”, упитао је Брент.

Маорин рече: „Ускоро ћу те упознати са својим друговима. Они су Расте.”⁶

Брент није одговорио.

„Тамо где те водим”, рекао је Маорин, „имамо велику рупу у земљи, попут пећине, ех. Ми то зовемо *шомо*. Јеси ли икада видео *шомо*, Псећи Смараду? Ту се бацају мртва тела. Понекад и цела крава. Чак ни воњ не излази из те рупе.”

Окренуо се од чистине и кренуо кроз борове. Дошао је до ограде и прескочио је. Преко рамена је позвао: „Хајде, Пакеха. Да стигнемо тамо пре него што изађе сунце.”

Решила је проблем додавањем другог слоја – причом о писцу који је писао причу. Џејмс је то најмање волео у њеном роману, али увиђао је зашто је то урадила. Није могло бити завршетка, зато је морало бити много завршетака – много могућности, све је морало остати отворено. То се ових дана зове „метафикција” и веома је модерно, али како може да се пренебрегне базична људска глад за причом која има почетак, средину и крај и у коју се мора веровати да би се у њој могло уживати?

Киша је падала све јаче. Шапат на крову прерастао је у шуштање, па у урлик. Чуло се како вода јури дуж олука па низ сливник и како пада са листова понга па прати на травњак. Затим је поново замрла до нежног шиштања. Помислио је на своју башту у Нортхемптонширу, на руже и слез, на шуму са друге стране ливаде са вранама које круже и гракћу. Најзад се вратила поспаност, па и сан.

Сањао је да за ручком разговара с Анџелом Мекилрој, тачније, да слуша док она прича. Говорила је на течном маорском језику, мада су се у њега мешале речи попут *salade niçoise* и *frascati*. Повремено је прекидала монолог да би оштрицом ножа прешла напред-назад преко отвореног длана.

Напрезао се да схвати шта му то говори, сигуран да је разуме – да је способан за то – али му није успевало. Било је то нешто ван домањаја, попут речи наврх језика.

(С енглеској њевела Ксенија Минчић Обраговић)

⁶ Расте, или растафаријанци, припадници су растафаријанства, монотеистичког религијског покрета насталог тридесетих година прошлог века на Јамајци. (Прим. њев.)